

Benidorm voor ganzen

Nederland is een winters ganzenparadijs, maar tot verdriet van de boeren bevat het de vogels hier zo goed dat ze ook in toenemende aantallen blijven overzomeren. Schieten is daarom weer een optie.

TEKST HANS WOLKERS ILLUSTRATIES WAGENINGEN UR, JENNY VAN DRIEL

GEZELLIGE DRUKTE

In december bijna twee miljoen ganzen

KOSTEN NOCH MOEITE

Gastvrijheid is overheid jaarlijks 17 miljoen waard

VERGOEDING

Faunafonds vergoedt schade aan landbouwgrond

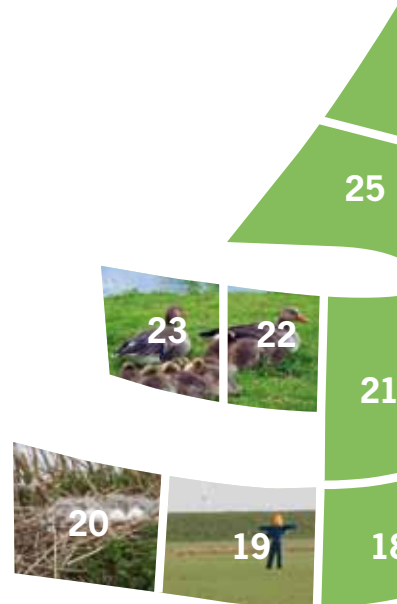

HELE JAAR OPEN

Nu ook in de zomer open: volop broedgelegenheid

HUISREGELS

Overwinteraar moet binnen opvanggebieden blijven

OVERTREDINGEN

Ganzen buiten de opvanggebieden worden verjaagd

In december is het een leven van belang op het plateland. Dan bereikt het aantal overwinterende ganzen afkomstig uit het Arctisch gebied de jaarlijkse piek van een kleine twee miljoen vogels. Een indrukwekkend fenomeen voor natuurliefhebbers, maar voor de boeren is deze invasie geen feest. Zij lijden schade doordat de dieren gras en wintertarwe vertrappen en afgrazen. De overheid vergoedt die schade. In zeven jaar tijd zijn de winterschadeclaims bij de schade-uitkerende instantie, het Faunafonds, meer dan verdrievoudigd, tot ruim 8 miljoen euro in 2008. Aan de ene kant heeft Nederland volgens de EU-Vogelrichtlijn een internationale verantwoordelijkheid om de diverse ganzensoorten op te vangen, aan de andere kant vreest de overheid dat de kosten de pan uit rijzen. Elk jaar lijken er meer vogels bij te komen.

AANTALLEN VERTIENVOLDIGD

Vanaf de jaren zeventig beperkte de overheid de jacht op ganzen, vertelt Berend Voslamber, van vogelonderzoek-organisatie SOVON. 'Toentertijd kwam het natuurbesef op. Ganzen behoorden bij de eerste soorten die bescherming kregen.' Door beperking van de jacht nam het aantal in Nederland overwinterende dieren gestaag toe, aldus Voslamber. Het aantal zogeheten 'gansdagen' – het aantal ganzen vermenigvuldigd met het aantal verblijfsdagen – is in dertig jaar verachtvoudigd. Dat is niet alleen het gevolg van groeiende populaties, maar ook van een langere verblijfsduur: de overwintelaars komen steeds eerder en vertrekken steeds later naar hun broedgebieden in het hoge noorden.

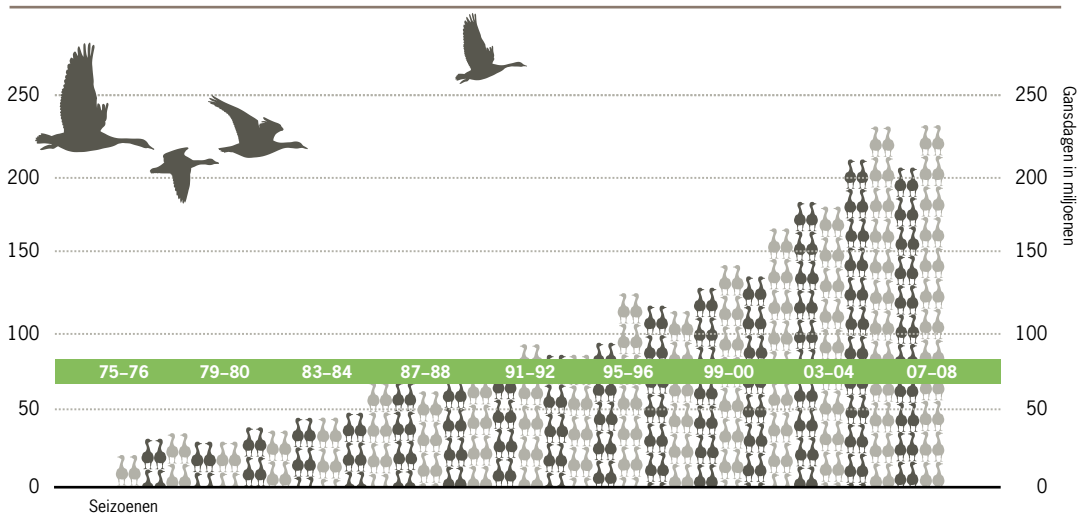
Volgens onderzoekers van SOVON en Alterra, onderdeel

van Wageningen UR, is de ganzentoe name ook te danken aan de overvloed aan voedsel op het boerenland. Het groeiseizoen wordt steeds langer, terwijl elke hectare ook steeds meer oplevert. Hierdoor is er op het boerenland langer voedsel beschikbaar. Ook hebben de vogels inmiddels nieuwe voedselbronnen op het menu staan, zoals restanten van de maïs- en suikerbieten oogst. Als klap op de vuurpijl krijgt Nederland meer en meer te maken met zomerganzen: vogels die het hele jaar hier verblijven. Waarschijnlijk heeft de toename van deze groep eveneens te maken met het uitstekende voedselaanbod op boerenland, in combinatie met de vele aangrenzende natuurgebieden waardoor de ganzen hier rustig kunnen broeden. De landbouwschade door overzomerende ganzen is sinds 2006 dan ook meer dan verdrievoudigd. Vooral grauwe ganzen, brandganzen en ook de uitheemse Canadese gans zijn bezig aan een fikse opmars. In tien jaar tijd zijn hun zomeraantallen vertienvoudigd tot ruim 250 duizend exemplaren.

VERNIELD GEWAS

Op zomerganzen zitten de boeren al helemaal niet te wachten, stelt Toon Voets, ganzenexpert van de Nederlandse Vogelbescherming: 'De schade voor de individuele boer is door die zomerbegrazing veel groter dan door begrazing in de winter. Daarnaast is het voor de boer een emotionele gebeurtenis als zijn fraaie gewas door ganzen wordt vernield. Zo heb je al een groot probleem, zelfs voordat je het over geld hebt.' Volgens Voets veroorzaken vooral zomerganzen problemen. De overlast door de winterganzen is te overzien, denkt hij. Ook doordat de groei van het aantal overwintelaars en

AANTALSONTWIKKELING EN VERBLIJFTIJD GANZEN IN NEDERLAND

dus ook van de schade die ze aanrichten de laatste jaren lijkt af te vlakken.

ONDERSTEUNEND AFSCHOT

Vanaf 2001, het jaar dat de jacht op overwinterende ganzen helemaal werd verboden, kunnen boeren hun ganzenschade claimen bij het Faunafonds. In een poging grip op de stijgende kosten te krijgen, introduceerde de overheid twee jaar later de zogeheten opvanggebieden, in totaal 80 duizend hectare verspreid over het land, waarvan 65 duizend hectare boerenland. Hier mochten de overwinterende dieren voortaan ongestoord grazen, terwijl ze buiten de opvanggebieden zouden worden verjaagd.

‘Het principe is dat je ganzen leert waar ze wel en niet mogen grazen’, legt ganzenonderzoeker David Kleijn van Alterra uit. Boeren binnen die opvanggebieden die willen meewerken, krijgen een vaste vergoeding, mits ze er ook voor zorgen dat de overwinterende ganzen voldoende voedsel hebben. Daarnaast vergoedt het Faunafonds eventuele schade.

Buiten de opvanggebieden zijn boeren verplicht ganzen te verjagen als ze in aanmerking willen komen voor schadevergoeding. De controle hierop is moeilijk, maar in de praktijk wordt er door de meeste boeren van alles aan gedaan om de ganzen te verjagen. Hierbij zijn veel middelen geoorloofd, inclusief ‘ondersteunend afschot’ van kol- en grauwe ganzen. Inmiddels leggen zo ruim 100 duizend ganzen per jaar het loodje. Ondanks alle maatregelen verdubbelden de totale kosten van de opvang van overwinterende ganzen, naar meer dan 17 miljoen euro per jaar, zo blijkt uit een rapport

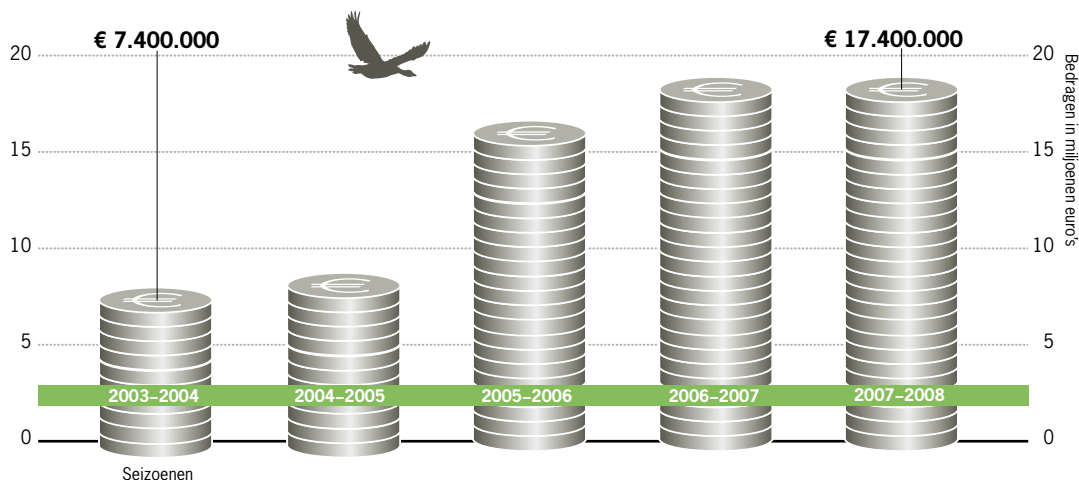
van Alterra. Opmerkelijk is dat de schade gelijk bleef, maar dat de vaste vergoeding aan de boeren voor een aanzienlijke kostenstijging zorgde.

Ook is er inhoudelijke kritiek op de opvanggebieden. Want ruim 40 procent van de ganzen foerageert op ‘verboden terrein’. Dat komt onder meer, zegt Kleijn, doordat de ganzen altijd de afweging maken tussen hoeveel eten er in een gebied te vinden is en het risico dat ze lopen. ‘Je kunt je dan ook afvragen hoe groot de verjaagingspanning moet zijn om ganzen effectief uit bepaalde gebieden te weren.’

Vogelbeschermingman Toon Voets beaamt dat de opvanggebieden niet goed werken. Kern van het probleem is volgens hem dat er te weinig opvanggebieden zijn om aan de verschillende voedselvoorkeur van de verschillende soorten te voldoen. Grauwe ganzen en kolganzen hebben voorkeur voor wat langer gras. Als ze een perceel begraasd hebben, trekken ze naar een nieuw weiland. Vervolgens houden brandganzen het gras kort, zodat het perceel niet meer interessant wordt voor de grauwe ganzen en de kolgans. ‘Uiteindelijk levert zo’n perceel onvoldoende voedsel voor deze soorten en trekken ze van het ene naar het andere weiland’, legt Voets uit. ‘Zo is er >

‘Om de schade te beperken is afschot van ganzen niet effectief’

KOSTENONTWIKKELING GANZENOPVANG EN SCHADEVERGOEDING

uiteindelijk veel te weinig geschikt gebied.’ De grauwe gans is dan ook verantwoordelijk voor het overgrote deel van de schade: ruim 40 procent. De kol- en de brandgans nemen elk zo’n 30 en 20 procent van de claims voor hun rekening. Volgens Voets moeten de opvanggebieden minimaal 150 duizend hectare beslaan.

Peter de Koeijer, bestuurder van de land- en tuinbouworganisatie LTO Nederland is wel geporteerd van de opvanggebieden. Volgens hem is de toegewezen 80 duizend hectare in principe genoeg. ‘Maar dan moet er wel hoogwaardiger voedsel worden ingezaaid’, stelt

hij. ‘Klaver zou daarvoor heel geschikt zijn.’ Een andere voorwaarde voor goed functionerende opvanggebieden is volgens hem forse bejaging op de omliggende landbouwgronden en, nog belangrijker, een fikse inkrimping van het aantal zomerganzen. Dat zijn volgens hem de echte probleemveroorzakers. ‘Als in maart de overwinteraars weg zijn, blijven de zomerganzen het nu extra kwetsbare gewas begrazen.’ De Koeijer vindt daarom 10 procent van het huidige aantal zomerganzen genoeg voor Nederland. ‘Dan praat je nog over enkele tienduizenden vogels.’

‘EEN DRAMA VOOR DE NATUUR’

Niet alleen boeren hebben te lijden onder de ganzen. Jurjen Annen, beheermedewerker ecologie van Natuurmonumenten in het Vechtplassengebied, ziet met eigen ogen het effect van vooral de overzomerende grauwe ganzen. ‘Zo’n twintig jaar geleden had Natuurmonumenten in het Vechtplassengebied nog nauwelijks ganzen, nu leven er een kleine vierduizend’, zegt hij. ‘Een drama voor de natuur.’ Als de dieren in de rui zijn, houden ze zich vooral in de rietvelden op en vreten daar alles kaal. Het gevolg is dat rietvelden verdwijnen en het broedgebied van bijzondere reigersoorten, zoals de roerdomp en het woudaapje, dramatisch slinkt. Die soorten zijn met de opkomst van de zomergans dan ook gestaag achteruit gegaan, net als de grote karekiet en de zwarte stern. Weliswaar kunnen ruiende ganzen met toestemming van de provincie worden gevangen, maar het publiek pikt dat niet, denkt Annen. ‘We kunnen ons geen ledenverlies permitteren’ Natuurmonumenten kiest daarom voor het rapen van eieren. ‘Dat lijkt wel iets te helpen, maar niet genoeg’, zegt de natuurbeheerder. ‘De populatie blijft flink doorgroeien.’

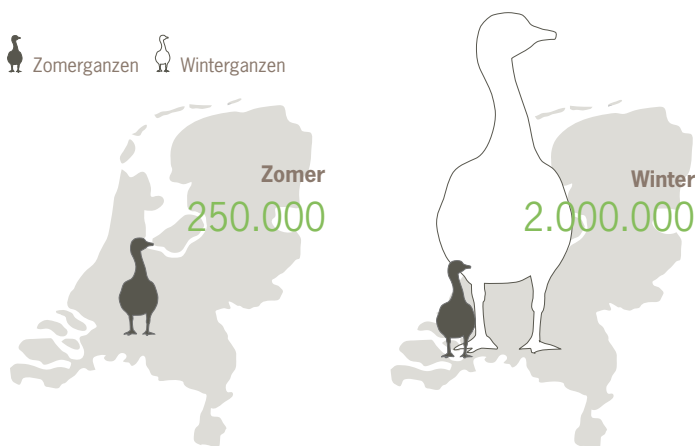
KOSTEN BESPAREN

Om de kosten van de ganzenschade te beperken rekende het Landbouw Economisch Instituut (LEI), onderdeel van Wageningen UR, in opdracht van het voormalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit diverse alternatieven voor het ganzenbeleid door. Het terugbrengen van de winterse ganzenpopulatie met 15 tot 30 procent leidt volgens het LEI bijvoorbeeld tot een kostenbesparing van 11 tot 19 procent.

Kleijn verwacht dat een dergelijke maatregel niet effectief is. Al is het maar omdat afschot een enorme klus is. Alleen al voor kolganzen zouden tussen de 150 duizend en 300 duizend exemplaren moeten worden afgeschoten. Daar komen nog zo’n 35 tot 70 duizend grauwe ganzen bij. Naast de vraag of zo’n operatie uitvoerbaar is, is de verstoring voor andere dieren groot, denkt de onderzoeker. ‘Als je wilt oogsten is dit een heel effectieve manier, maar als schadebestrijding is het ineffectief’, stelt Kleijn. Volgens hem veroorzaken vooral de omstandigheden in en rond de broedgebieden van de winter-

AANTAL IN NEDERLAND AANWEZIGE GANZEN per seizoen

GANZENPLEISTERPLAATSEN

Pleisterplaatsen zijn gebieden waar de ganzen in de winter voedsel zoeken; deze nemen in aantal en omvang toe en omvatten nu ongeveer 25 procent van het Nederlandse grondoppervlak

ganzen de populatiegroei. Als in Nederland 20 procent van de ganzen wordt afgeschoten, keert er een kleinere populatie terug naar het broedgebied. Daar groeien dan meer jongen op, doordat hun overlevingskans toeneemt bij lagere dichtheden. Kortom, het is dweilen met de kraan open. Bovendien zal het schieten van honderdduizenden ganzen elk jaar opnieuw moeten gebeuren. Een populatiereductie van die omvang is volgens Kleijn ook onwenselijk, omdat Nederland een belangrijke opvangplicht voor ganzen heeft. 'Zo'n driekwart van de hele Europese populatie overwintert hier. Als je die elk jaar zo extreem afroemt, wekt dat niet bepaald een goede indruk in het buitenland.'

JONGE GANSJES

Maar wat moet er dan wel gebeuren? 'We kunnen een heleboel maatregelen bedenken, maar de kennis ontbreekt om de effecten daarvan te voorspellen', zegt Kleijn. 'Om zicht te krijgen op de toekomstige omvang van het winterganzenprobleem is het vooral belangrijk om de draagkracht van de Arctische broedgebieden te bepalen, dan weet je waar je aan toe bent.' Veel soorten ganzen hebben hun broedgebied uitgebreid toen de populatie toenam na het stoppen met de jacht. Daar zit een limiet aan. Als die bekend is, valt volgens Kleijn een groot deel van de onzekerheid over de ganzengroei weg te nemen en daarmee de onzekerheid over de maximale kosten. Om de zomerganzen onder de duim te houden, is het broedsucces eveneens cruciaal. Doordat de jonge gansjes vanuit hun broedgebieden in Nederland naar de voedselrijke weilanden trekken, wordt het broedsucces kunstmatig verhoogd. 'De natuurgebieden zelf zouden de

'Er is veel te weinig geschikt opvanggebied'

draagkracht en het broedsucces van de broedende ganzen moeten bepalen, en niet de aangrenzende agrarische terreinen', vindt Voets. 'Je zou daarom moeten voorkomen dat de jonge gansjes daar naar toe trekken, bijvoorbeeld door hekken rond de natuurgebieden te plaatsen.' LTO-voorman De Koeijer vindt ook dat de draagkracht binnen de natuurgebieden het aantal zomerganzen moet bepalen, maar hekjes plaatsen vindt hij hypocriet. Het is volgens hem beter volwassen ganzen op het nest af te schieten met een geweer met geluiddemper. 'Er rust een taboe op actief ganzenbeheer, maar dat is wel nodig, óók in de Natura 2000-gebieden', stelt hij. Onderzoeker Kleijn vindt daarentegen het plaatsen van rasters geen slecht idee. 'Dat is een effectieve maatregel om de kuikenoverleving te beperken.' Volgens de Vogelbescherming is de beste oplossing de eenvoudigste: de ganzen volledig met rust laten zodat de begrazingsdruk beter over Nederland wordt verdeeld en de schade voor de individuele boer minder groot is. De Vogelbescherming zou het liefst terugwillen naar de situatie zoals die was begin deze eeuw. Voets: 'Er was toen geen jacht en boeren kregen de schade gewoon vergoed. Het ging allemaal een stuk geruislozer dan nu.' ■

GANZEN IN NEDERLAND

In Nederland overwinteren een stuk of vijf ganzensoorten. De kolgans is met bijna een miljoen dieren de talrijkste. Ook de brandgans – 360 duizend stuks – de grauwe gans – een kleine 300 duizend dieren – en zo'n 150 duizend rietganzen verblijven in de wintermaanden in Nederland. Een betrekkelijk nieuw fenomeen zijn de zomerganzen, vogels die in het voorjaar niet naar Arctische gebieden trekken, maar in Nederland broeden. In totaal verblijven er 's zomers zo'n 250 duizend ganzen in ons land, voor het merendeel grauwe ganzen. Hun zomeraantal is binnen tien jaar toegenomen van 30 duizend naar een kleine 200 duizend exemplaren. Het aantal brandganzen groeide in de zomer van 4.000 naar ruim 35 duizend.

Kolgans

Brandgans

Rietgans

Grauwe gans

Rotgans